

Mateja Letnar, Klemen Širok

MOTIVACIJA DELOVNO AKTIVNIH STAREJŠIH PRI UČENJU TUJIH JEZIKOV

POVZETEK

Staranje prebivalstva kot neizogibna posledica družbenih sprememb postavlja pred družbene akterje nove, drugačne izzive. S podaljševanjem delovne dobe naraščajo potrebe po vlaganjih v človeški kapital delovno aktivnih starejših, za ohranitev njihove zaposljivosti kot tudi učinkovitosti. Z globalizacijo in informacijskotehnološko povezanostjo na vseh področjih se kot vse bolj nujna spretnost poudarja znanje tujih jezikov delovno aktivnih starejših. Tako je pomembno tudi poznavanje njihovih motivov za učenje. Z raziskavo v jezikovnih šolah ugotavljamo, da se motivacija za učenje tujih jezikov med mladimi in starejšimi statistično značilno razlikuje. Delodajalci kot tudi jezikovne šole pa naj bi s spremembami sedanjih praks ustvarjali nove možnosti za osvojitve te spretnosti.

Ključne besede: *staranje prebivalstva, motivacija za učenje tujih jezikov, učenje tujih jezikov, jezikovne šole, delovno aktivni starejši*

OLDER WORKERS AND THE MOTIVATION FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING – ABSTRACT

As an inevitable process facing modern societies, an aging population brings with it new and different challenges for social actors. The extension of working life requires increased investments in an older workforce, in order for these people to retain their employability and productivity. Globalisation and the ubiquity of information communication technology place increasing importance on foreign language knowledge – an area of deficiency among older workers. Knowledge of what motivates learners to learn foreign languages is thus also gaining importance. In conducting a survey of language school learners, we found that the motivation for learning foreign languages differs significantly between younger and older generations. As a result, employers, as well as language schools, will need to re-consider their current practices.

Keywords: *aging workforce, motivation for foreign language learning, foreign language learning (FLL), language schools, older workers*

Mateja Letnar, Fakulteta za management Univerze na Primorskem, mateja.letnar@gmail.com

Doc. dr. Klemen Širok, Fakulteta za management Univerze na Primorskem, klemen.sirok@fm-kp.si

UVOD

Staranje prebivalstva kot neizogiben družbeni pojav v globalni informacijskotehnološko odvisni družbi zahteva nenehno učenje tudi ali predvsem od delovno aktivnih starejših. S povezanostjo in soodvisnostjo sveta je obvladanje tujih jezikov postalo ena od nujnih spretnosti in znanj vsakega posameznika. Medtem ko so bili delovno aktivni starejši deležni primarne in sekundarne socializacije v lokalnem ali nacionalnem okolju, je mladini dandanes multikulturno in večjezično okolje že nekaj povsem vsakdanjega. S podaljševanjem delovne dobe in nujnostjo tega znanja pa se bodo morali prav delovno aktivni starejši, pogosto jezikovno »hendikepirani«, za svoje delovanje in hkrati preživetje v tej družbi te spretnosti še naučiti. Zato sta potrebna tudi poznavanje motivatorjev za učenje tujih jezikov pri delovno aktivnih starejših kot tudi nadaljnja razprava vseh družbenih akterjev: izobraževalnega sistema, delodajalcev, države, ponudnikov teh storitev in, ne nazadnje, posameznikov.

Tako staranje prebivalstva kot neizogibno dejstvo in hkrati posledica družbenega razvoja postavlja pod vprašaj zdajšnje načine in percepcijo pomena učenja tujih jezikov delovno aktivnih starejših. V Sloveniji so bile nekatere študije o pomembnosti pridobivanja in dopolnjevanja znanja tujih jezikov predvsem starejših že opravljene (Findeisen, 1995). Naša vprašanja, ki jih bomo na podlagi izsledkov argumentirali, širijo to razpravo na področje motivacije za učenje tujih jezikov in implikacij za družbene akterje. Gre za naslednja vprašanja:

- Ali je starost pomemben dejavnik motivacije pri učenju tujih jezikov?
- Ali se odrasli odločijo za učenje tujega jezika zaradi okolja, ki jih obdaja, ali lastne vedoželjnosti?
- Kateri so prevladujoči motivi za učenje tujih jezikov pri starejših od 49 let in ali lahko na podlagi teh motivov apliciramo alternative družbenim akterjem?

V nadaljevanju najprej pojasnjujemo pomen družbenih sprememb, ki jih prinaša staranje prebivalstva. Z večjim deležem starejšega prebivalstva narašča tudi potreba po nenehnem in predvsem vseživljenjskem učenju, ki ga s podaljševanjem delovne kariere zahteva večja zaposljivost, predvsem starejših. V informacijskotehnološki, globalno povezani družbi je za uspešno komuniciranje in sporazumevanje potrebno prav znanje tujih jezikov. Ker proces učenja ni enak v vseh življenjskih obdobjih, se spreminjajo tudi motivi za učenje tujih jezikov skozi starostna obdobja. Torej je z večanjem deleža delovno aktivnih starejših poznavanje njihovih motivov za učenje tujih jezikov nujna. Predstavitvi raziskovalne metodologije sledi predstavitev empiričnih izsledkov v okviru organiziranega jezikovnega izobraževanja v jezikovnih šolah. Na podlagi empiričnih ugotovitev, da se motivi za učenje tujih jezikov razlikujejo prav glede na starost, oblikujemo sklepna razmišljanja in razpravo za družbene akterje.

DRUŽBENE SPREMEMBE, POVEZANE S STARANJEM PREBIVALSTVA, TER NUJNOST UČENJA IN ZNANJA TUJIH JEZIKOV TUDI PRI DELOVNO AKTIVNIH STAREJŠIH

Staranje prebivalstva je družbeni fenomen, povezan s kopico globokih strukturnih sprememb. V obdobju od druge svetovne vojne do leta 1975 je večina sedanjih držav članic

EU opravila drugi demografski prehod in prešla med stare populacije (Malačič, 2003). Kot kažejo različne projekcije demografskega razvoja na ravni EU (Vertot, 2007; The 2009 ageing report, 2009; The impact of ageing on public expenditure, 2006) in v Sloveniji (Kraigher, 2005; Malačič, 2003; Vertot, 2007), se bo prebivalstvo v prihodnjih 30 letih še občutno postaralo. Poleg demografskih dejavnikov na trgu dela oziroma obsega delovno aktivnega prebivalstva imajo pomembno vlogo tudi nedemografski dejavniki. Ti so v zadnjih 50 letih pomembno vplivali na zgodnje zapuščanje delovnega trga oziroma zgodnejše upokojevanje. Kombiniran vpliv podaljševanja pričakovane življenjske dobe posameznikov in absolutnega skrajševanja obdobja, v katerem so posamezniki delovno aktivni, med drugim vodi k spreminjanju obsega in strukture delovne sile ter k povečevanju razmerja med upokojenimi in delovno aktivnimi. Obseg prebivalstva v delovni dobi (15 do 64 let), ki se je doslej ohranjal na bolj ali manj enaki ravni, se bo začel po letu 2010 vse hitreje zmanjševati, saj bodo med delovno neaktivne začeli prehajati kontingenti tako imenovane baby-boom povojne generacije (The 2009 ageing report, 2009; The impact of ageing on public expenditure, 2006). Ta težnja se pojavlja v vseh razvitih državah ne glede na tip podpornega sistema za starejše (Kohli in Rein, 1991).

Staranje prebivalstva postavlja družbene akterje na različnih ravneh njihovega organiziranja pred številne nasprotujoče si izzive. Prvič, družba kot celota se sooča s pritiskom na državno blagajno in s počasnejšo rastjo gospodarstva. Drugič, demografski razvoj in do nedavnega opazen trend zgodnjega upokojevanja bosta za delodajalce pomenila kratkoročno izgubo človeškega kapitala in dolgoročno grožnjo pomanjkanja primerne delovne sile. In tretjič, na ravni posameznika je lahko staranje prebivalstva ob predčasem umiku s trga dela povezano s tveganjem poslabšanja socialnega položaja (Širok, 2011). Očitno potrebo po daljšanju delovno aktivne dobe posameznikov, tj. po ohranjanju in zviševanju zaposlenosti in zaposljivosti delovno aktivnih starejših, je Sloveniji kot prednostno nalogo priporočila tudi Evropska komisija (Sporočilo komisije svetu in evropskemu parlamentu, 2006). Zahodnoevropske države že pospešeno ukrepajo na obravnavanem področju, Slovenija v tem pogledu za njimi močno zaostaja. Problematiko izboljšanja zaposlitvenih možnosti delovno aktivnih starejših Evropska komisija obravnava pod konceptom aktivnega staranja, ki vključuje povečanje udeležbe starejših na trgu delovne sile in spodbujanje družbeno koristnih aktivnosti v obdobju upokojitve (Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2002).

Podaljševanje delovne kariere ne more uspeti brez aktivne podpore in zavezanosti delodajalcev k vzajemnemu razvijanju in kreativni uporabi talentov delovno aktivnih starejših (Hirsch, 2003). Podjetja v prihodnje – ob omejenih migracijskih tokovih ali odsotnosti možnosti selitve proizvodnje na tuje – namreč ne bodo imela druge možnosti kot razširiti programe izobraževanja in usposabljanja ter jih prilagoditi potrebam delovno aktivnih starejših. Višja stopnja vlaganja v človeški in strukturni kapital bi, poleg izboljšanja privlačnosti delovne sile za delodajalce, dolgoročno prinesla tudi občuten dvig produktivnosti, še posebej ob doseganju družbe znanja (Sporočilo komisije svetu in evropskemu

parlamentu, 2006, str. 53). Vlaganje v človeški kapital in zaposljivost starejših zaposlenih, ki so trenutno v svojih 40. ali 50. letih, lahko namreč vsaj delno prepreči prihodnje težave s produktivnostjo delovno aktivnih starejših in odpravi potrebo po dražjih korektivnih ukrepih ob upadu produktivnosti v poznejših starostnih obdobjih.

Pomemben izziv delovno aktivnih starejših nedvomno postaja ohranjanje oziroma pridobivanje jezikovnih znanj in spretnosti. Nove oziroma spreminjajoče se zahteve poklicnega življenja (angl. *worklife*) zadevajo celotno delovno silo ne glede na starost. V internacionaliziranem globalnem svetu to pomeni tudi vse večje zahteve po jezikovnem znanju in spretnostih. Slednje so večji izziv predvsem za delovno aktivne starejše, kar potrjujejo številne študije, ki obravnavajo predsodke delodajalcev do starejših zaposlenih tako v Sloveniji kot v Evropi (Ilmarinen, 2005; Mandl, Dorr in Oberholzner, 2006; Žnidaršič in Dimovski, 2009). Ker jezikovne spretnosti delovno aktivnih starejših izvirajo iz njihovega obdobja šolanja v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja, postaja osveževanje/obnavljanje jezikovnega znanja in spretnosti pomembnejše za vse več delovno aktivnih starejših (Ilmarinen, 2005, str. 218). Pomen vlaganja delodajalcev v jezikovno znanje in spretnosti nakazujejo tudi študije, ki spremljajo vlaganje delodajalcev v človeški kapital starejših zaposlenih in zaznavajo tudi vlaganje v znanje tujih jezikov (Working and Ageing, 2012).

Večjezičnost tudi z razvojem sodobne informacijske tehnologije ponuja globalno neomejene možnosti. Znanje zgolj maternega jezika ob intenzivnosti stikov po vsem svetu ni več zadostno, saj z globalizacijo tradicionalne meje jezikovnega okolja izgubljajo svoj prvotni pomen. Znanje tujih jezikov postaja vrednota sodobne družbe kot tudi nujna spretnost, ki posamezniku omogoča nemoteno in uspešno medsebojno sporazumevanje. V nasprotnem primeru posamezniki ne morejo v celoti izkoristiti vseh možnosti in priložnosti, ki vplivajo na številna področja njihovega delovanja, kot so boljše priložnosti za zaposlitev, medsebojno razumevanje, prispevek k uspešnosti podjetja in spodbude k osebnotnemu razvoju. Pravzaprav je večjezičnost nujna za mobilnost ljudi in hkrati konkurenčnost gospodarstva (Jelovac in Rak, 2010, str. 5–7). Ker znanje tujih jezikov, pridobljeno v obveznem izobraževanju, ni vedno zadostno, se glede na družbene potrebe ali osebne izzive poudarja pomembnost nenehnega obnavljanja in pridobivanja te spretnosti. Ne nazadnje, poznavanje motivacije za učenje tujih jezikov odraslih, predvsem pa tudi delovno aktivnih starejših, postaja pomembno vprašanje današnje družbe.

MOTIVACIJA ODRASLIH ZA UČENJE TUJIH JEZIKOV

Vsako učenje je povezano z motivacijo. Za učenje tujega jezika nismo nikoli prestari in se tujega jezika lahko naučimo vsi, se pa posamezniki za učenje tujih jezikov odločamo iz različnih razlogov, prav tako obstajajo razlike v predznanju. Na učenje jezikov tako vpliva več dejavnikov. To so osebnotne lastnosti, jezikovna nadarjenost, način in strategija učenja jezika, motivacija pa je pri tem eden izmed ključnih elementov (Dörnyei, 2006, str. 43–57). Tako lahko poudarimo, da bolj ko smo motivirani, boljši rezultat lahko pričakujemo, saj brez motivacije tudi posamezniki z odličnimi jezikovnimi sposobnostmi

in primernim učnim načrtom ne dosegajo dolgoročnih rezultatov. Povedano drugače, le motivirani posamezniki kljub morebitnemu pomanjkanju jezikovnih sposobnosti in ugodnih učnih razmer dosegajo dolgoročne rezultate (Dörnyei, 1998, str. 117).

Poudarjanje pomena znanja in učenja tujih jezikov sovпада tudi z množico teorij in raziskav na področju motivacije za učenje tujih jezikov v zadnjih 50 letih. Pregled teorij, nastalih na podlagi opazovanja in proučevanja motivacije za učenje tujih jezikov, kaže, da vsaka novejša teorija vključuje tudi elemente predhodnih. Začetne *družbenopsihološke teorije* tako motivacijo kot odločilni dejavnik za učenje tujega jezika delijo na integrativno, ki izraža željo posameznika naučiti se tujega jezika, in instrumentalno, ki meri uporabne in koristne prednosti tega znanja (Ushioda in Dörnyei, 2012, str. 397). *Kognitivne teorije* se osredotočajo predvsem na prepoznavanje in pojasnjevanje motivov za učenje tujega jezika v učnem okolju (Dörnyei, 1998, str. 124–126), medtem ko *razvojnoprocesne* spremljajo različna stanja motivacije, tj. pred in med vrednotenjem procesa učenja jezika (Ushioda in Dörnyei, 2012, str. 398). Sodobne *družbenodinamične teorije* opazujejo in povezujejo pojav z vidika identitete posameznika, v doseganju zelenega cilja, to je znanja tujega jezika (Dörnyei, 2009, str. 18–21).

Motivacija za učenje tujih jezikov so različni in hkrati medsebojno povezani dejavniki zunanjega okolja, osebne ravni in učnega okolja (Dörnyei, 1994; Dörnyei, 2009; Drönyei, 2010; Gardner, 1985; Ushioda in Dörnyei, 2012). Opazujemo vlogo osmih dejavnikov motivacije: *samopodobe* kot lastnega interesa, *samospoštovanja*, vrednotenja samega sebe, *koristnosti*, ki jo prinaša znanje tujega jezika, *vloge tuje kulture*, *zaskrbljenosti zaradi neznanja* tujega jezika, *odnosa do učenja* ter *lastnosti učitelja in tečaja*. Teoretičnim spremenljivkam dodajamo tudi neodvisne spremenljivke spola, starosti, stopnje izobrazbe slušatelja, odločitve za vpis v izbrano jezikovno šolo, vprašanja o plačniku tečaja in o celotnem dosedanjem učenju tujih jezikov.

METODOLOGIJA

Raziskovalna vprašanja in zasnova raziskave

Z namenom pridobiti odgovore na raziskovalna vprašanja, predstavljena v uvodu prispevka, smo uporabili naslednjo raziskovalno metodologijo: podatki so bili pridobljeni z anketo, izvedeno anonimno in v pisni obliki (paper and pencil). Enota analize je bil slušatelj jezikovnega tečaja v jezikovni šoli.

Vzorec

Anketiranje smo izvedli v 20 slovenskih jezikovnih šolah. Po pošti smo poslali 389 anketnih vprašalnikov, ki so jih učitelji tujega jezika ob soglasju vodstva šole razdelili slušateljem pri svoji učni uri. Pri tem 262 izpolnjenih in vrnjenih anket pomeni 67,4-odstotno stopnjo odzivnosti (angl. response rate). V šolskem letu 2011/12 je bilo sicer skupno evidentiranih 358 izvajalcev nadaljnjega izobraževanja odraslih, med katere uvrščamo tudi izvajalce jezikovnih izobraževanj. Opravljenih je bilo nekaj več kot tri tisoč jezikovnih

tečajev, ki se jih je udeležilo nekaj manj kot 20 tisoč tečajnikov (Tuš, 2013). Delež sodelujočih v raziskavi tako pomeni 1,3 odstotka vseh udeležencev jezikovnih tečajev v obdobju 2011/2012. Kljub omejitvam, izhajajočim iz nereprezentativnosti vzorca, struktura anketiranih ustreza regijski porazdelitvi jezikovnih šol kakor tudi demografski strukturi slušateljev na ravni Slovenije.

Instrumentarij

Dejavnikov, ki imajo pomembno vlogo pri motivaciji za učenje tujih jezikov, ni mogoče meriti neposredno. Zaznamo jih lahko le prek sprememb in intenzivnosti v vedenju, prepričanjih in mnenjih (Dörnyei, 1994; Gardner, 1985), saj gre pri teh dejavnikih za latentne spremenljivke (DeVellis, 2003). V raziskavi so vprašanja in trditve oblikovani glede na splošni pojem tujih jezikov in ne glede na en specifičen tuj jezik. Po vprašalniku The Attitude/Motivation Test Battery (Gardner, 1985, str. 182–184) opazujemo mnenja slušateljev o vlogi učitelja in tečaja tujega jezika, vsakega glede na štiri spremenljivke. Preostalih šest dejavnikov pa povzemamo le kot del vprašalnika mednarodnega raziskovalnega projekta (Dörnyei, 2010, str. 139–148). Dejavniki in število opazovanih kazalnikov so naslednji: koristnost (3), tuja kultura (3), zaskrbljenost zaradi neznanja tujega jezika (2), odnos do učenja (4), samopodoba (5) in samospoštovanje (4). Vrednosti dejavnika operacionaliziramo kot indeks oziroma povprečje vrednosti kazalnikov opazovane spremenljivke.

Pri pretežnem delu vprašanj (23) so anketiranci odgovor izbirali na petstopenjski bipolarni ordinalni lestvici: (1) sploh se ne strinjam, (2) se strinjam, (3) delno se ne strinjam, delno se strinjam, (4) se strinjam, (5) popolnoma se strinjam. Odgovori na vprašanja o zadovoljstvu slušatelja z učiteljem in tečajem tujega jezika (8) vključujejo nasprotujoče si oziroma bipolarne pridevnike, ki te pojme vrednotijo s sedemstopenjsko ordinalno lestvico semantičnega diferenciala, tremi negativnimi vrednostmi, srednjo vrednostjo in tremi pozitivnimi vrednostmi (DeVellis, 2003). Zadnji del vprašanj (7) se nanaša na demografske spremenljivke: končano stopnjo izobrazbe (osnovna šola ali manj, poklicna, srednja, višja, visoka strokovna in univerzitetna), spol, letnico rojstva, na podlagi katere smo slušatelje razdelili v tri starostne razrede: mladi (od 15 do 25 let), srednjeletniki (od 25 do 49 let) in starejši (nad 49 let), glede na dosedanje učenje tujih jezikov (formalno in dodatno izobraževanje) in glede na plačnika sedanjega tečaja jezika (sami, podjetje ali drugo). Navodila za reševanje so dopuščala le en odgovor.

Postopek zbiranja in analiziranja podatkov

Anketiranje je bilo opravljeno maja in junija 2013, ob koncu jezikovnih tečajev. Tako smo pridobili bolj utemeljena mnenja o tečaju, učitelju, prednostih, slabostih, motivih in tudi morebitnih nadaljnjih ciljih, kot bi jih prineslo anketiranje na začetku izobraževanja. Odgovore smo obdelali z univariatno in multivariatno statistično analizo ter analizo variance za neodvisne vzorce (ONE-WAY ANOVA), in sicer s programskim paketom SPSS 20.0. Udeleženci, mlajši od 15 let, so bili iz analize izključeni. Stopnja statistične značilnosti je bila določena s $p \leq 0,05$.

REZULTATI

V raziskavo je bilo vključenih 262 slušateljev. Zastopanost slušateljev po starostnih razredih je bila naslednja: mladi od 15 do 25 let 15,3 odstotka, srednjeletniki od 25 do 49 let 64,9 odstotka, starejši od 49 let 19,8 odstotka. Spolna struktura: 151 žensk ali 57,6 odstotka, 111 moških ali 42,4 odstotka. Izobrazbena struktura: osnovna šola ali manj 6,1 odstotka, poklicna 8,4 odstotka, srednja 25,2 odstotka, višja 8,4 odstotka, visoka strokovna 17,9 odstotka, univerzitetna 34 odstotkov. Način financiranja izobraževanja: samoplačniki 51,5 odstotka, podjetje, v katerem je slušatelj zaposlen, 22,9 odstotka, zavod za zaposlovanje 11,1 odstotka, sredstva Evropske unije 5,7 odstotka, starši pet odstotkov, delno sam, delno podjetje 0,8 odstotka in drugi načini financiranja 3,1 odstotka. V vzorec je bilo vključenih šest od skupno 12 statističnih regij Slovenije z 20 jezikovnimi šolami: 10 jezikovnih šol iz osrednjeslovenske (44,6 odstotka, 117 anket), dve iz podravske (9,2 odstotka, 24 anket), tri iz savinjske (6,5 odstotka, 17 anket), dve iz gorenjske (13,7 odstotka, 36 anket), dve iz goriške (22,9 odstotka, 60 anket) in ena iz pomurske regije (3,1 odstotka, osem anket). Pri izbiri jezikovne šole je najpomembnejša *ugodna lokacija šole*, povezano z dnevno migracijo, saj priporočila prijateljev in znancev za 47,3 odstotka anketiranih nimajo večje vloge. Izsledki potrjujejo, da kar 54,6 odstotka slušateljev *obnavlja, ponavlja ali dopolnjuje znanje*, ki so ga pridobili v formalnem izobraževanju (osnovna in srednja šola ali fakulteta).

Motivi za učenje tujih jezikov

Med zunanji dejavniki so najpomembnejši motivator za učenje prav sedanje in prihodnje *koristi*, nekoliko manj pa vloga *tuje kulture*. Visoka povprečna vrednost dejavnika koristnosti ($M = 4,27$ in $SD = 0,57$) na petstopenjski merski skali (4 – se strinjam) kaže, da se slušatelji nedvomno zavedajo *koristi*, ki jih bodo pridobili z osvojenim znanjem. Pregled frekvenčnih porazdelitev posameznih kazalnikov v indeksu razkriva, da kar 93,1 odstotka anketiranih meni, da je učenje jezika koristno in pomembno, ker jim ponuja nove priložnosti v življenju, oziroma jih je 87 odstotkov prepričanih, da bodo imeli s to spretnostjo boljše možnosti pri iskanju delovnega mesta oziroma zaposlitve. Prav tako 77,1 odstotka slušateljev meni, da jim bo ta spretnost zagotovo omogočila tudi lažjo uresničitev njihovih prihodnjih načrtov. *Kultura tujega jezika* je pomemben dejavnik motivacije za učenje ($M = 3,88$ in $SD = 0,66$) prek pomena tuje glasbe, tujih oddaj in tujih tiskanih medijev. Najpomembnejšo vlogo glede na frekvenčno porazdelitev posameznega kazalnika v indeksu ima prav tuja glasba, ki jo poslušajo kar 83,2 odstotka anketiranih. Nekoliko manj, 70,2 odstotka, jih spremlja tuje oddaje in programe, le dobra polovica anketiranih (54,2 odstotka) bere tudi tuje tiskane medije. *Zaskrbljenost zaradi neznanja tujega jezika* ni pomemben dejavnik motivacije za učenje tujih jezikov ($M = 2,97$ in $SD = 0,85$).

Lastni interes v smislu kariernega in osebnega razvoja ima kot opazovani dejavnik *samopodobe* sicer nekoliko manjšo, vendar prav tako pomembno vlogo kot okolje. Čeprav povprečna vrednost dejavnika samopodobe ($M = 3,83$, $SD = 0,61$) kaže na šibak pomen (4 – se strinjam), pa pregled frekvenčnih porazdelitev posameznih kazalnikov v indeksu potrjuje pomembnost tega znanja za anketirane kot dejavnik notranje motivacije. Tako

80,2 odstotka slušateljev meni, da je kariera povezana z obveznim znanjem tujega jezika, saj jih 74,5 odstotka to znanje vključuje v svoje prihodnje načrte. Pri tem je 66,4 odstotka vprašanih prepričanih, da so sposobni govoriti tuji jezik, medtem ko jih je 58,4 odstotka poudarilo svojo osvojeno spretnost tekočega pisanja sporočil v tujem jeziku. Kar 63,8 odstotka anketiranih bi domače delovne okolje tudi zamenjalo s tujino. Povprečna vrednost dejavnika *samospoštovanje* kot vrednotenja samega sebe ($M = 3,00$ in $SD = 0,69$) s povsem neopredeljenim stališčem anketiranih (3 – delno se ne strinjam, delno se strinjam) nima večjega pomena za motivacijo, so pa zanimive frekvenčne porazdelitve kazalnikov v indeksu tega dejavnika. Tako 73,2 odstotka anketiranih meni, da je učenje tujega jezika pomembno in povezano z doseženo stopnjo izobrazbe, čeprav za 75,6 odstotka slušateljev mnenje okolice nima večje vloge pri odločitvi za učenje. Čeprav se slaba polovica anketiranih (48,4 odstotka) jezika ne uči zaradi pohval in priznanj ljudi, jih je 43,1 odstotka prepričanih, da okolica od njih to spretnost pričakuje.

Preglednica 1: Dejavniki vpliva na motivacijo za učenje tujih jezikov

Dejavnik vpliva	Najnižja vrednost	Najvišja vrednost	Povprečna vrednost (M)	Standardni odklon (SD)
Koristnost učenja tujega jezika	2,33	5,00	4,27	0,57
Kultura tujega jezika	2,00	5,00	3,87	0,66
Zaskrbljenost zaradi neznanja tujega jezika	1,00	5,00	2,97	0,85
Samopodoba	1,80	5,00	3,83	0,61
Samospoštovanje	1,50	5,00	3,00	0,69
Odnos do učenja	2,00	5,00	4,09	0,57
Tečaj tujega jezika je ... pomembnost	1,00	7,00	6,28	1,14
Tečaj tujega jezika je ... zahtevnost	1,00	7,00	3,39	1,91
Tečaj tujega jezika je ... zanimivost	1,00	7,00	6,15	1,20
Tečaj tujega jezika je ... koristnost	1,00	7,00	1,82	1,76
Učitelj tujega jezika je ... optimističnost	1,00	7,00	1,61	1,04
Učitelj tujega jezika je ... strokovnost	1,00	7,00	1,39	0,88
Učitelj tujega jezika je ... prijaznost	1,00	6,00	1,33	0,82
Učitelj tujega jezika je ... iznajdljivost	1,00	7,00	1,50	0,88

N = 262

Raziskava kaže tudi na nedvomno pomembno vlogo ugodnega učnega okolja za motivacijo pri učenju tujih jezikov. Za 80 odstotkov vprašanih je pomemben pozitiven *odnos do učenja*. To potrjujejo tudi visoka povprečna vrednost in dokaj enotna stališča anketiranih ($M = 4,09$ in $SD = 0,58$) ter hkrati veliki deleži frekvenčnih porazdelitev kazalnikov v indeksu. Tako je slušateljem vzdušje v učilnici prijetno (93,1 odstotka), prihodnjih učnih ur tujega jezika se veselijo (79,4 odstotka), učenje je resnično zanimivo (77,5 odstotka) oziroma pri učenju celo uživajo (69,1 odstotka). Pri ocenjevanju lastnosti *učitelja tujega*

jezika anketirani najbolj cenijo njegovo prijaznost (95,8 odstotka) in strokovnost (95,8 odstotka), sledita iznajdljivost (95,4 odstotka) in optimističnost (92,7 odstotka). Le slaba dva odstotka vseh anketiranih sta izrazila negativna stališča (nestrokoven, neprijazen in neiznajdljiv). Analiza ocene lastnosti *tečaja tujega jezika* kaže, da je slušateljem tečaj pomemben (91,6 odstotka), koristen (87,4 odstotka), zanimiv (86,2 odstotka) ter tudi nekoliko zahteven (59,9 odstotka). Prav pri oceni zahtevnosti tečaja opazamo tudi največje odstopanje, za skoraj dva ocenjevalna razreda ($SD = 1,76$), od povprečne vrednosti.

Starostne skupine in razlike v motivaciji za učenje tujih jezikov

Analiza variance je jasno pokazala na razlike pri dejavnih vpliva na motivacijo za učenje tujih jezikov glede na *starost* slušatelja. Kot statistično značilne pri stopnji tveganja, nižji od 0,05, so se izkazale razlike pri naslednjih dejavnih vpliva na motivacijo: koristnost ($F(2,259) = 5,067$, $p = 0,007$), tuja kultura ($F(2,259) = 3,136$, $p = 0,045$) in samopodoba ($F(2,259) = 11,924$, $p = 0,000$).

Preglednica 2: Statistično značilne razlike (ANOVA)

Dejavnik vpliva	Mladi (od 15 do 25 let) (n = 40)		Srednjelet. (od 25 do 49 let) (n = 170)		Starejši od 49 let (n = 52)		F value	P
	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD		
Koristnost učenja tujega jezika	4,425*	0,483	4,296	0,552	4,071*	0,624	5,067	0,007
Vpliv kulture tujega jezika	4,033*	0,574	3,896	0,677	3,699*	0,641	3,136	0,045
Zaskrbljenost zaradi neznanja tujega jezika	3,063	0,849	2,897	0,848	3,144	0,824	1,986	0,139
Odnos do učenja	3,950	0,544	4,091	0,605	4,211	0,471	2,370	0,096
Samopodoba	4,130*	0,480	3,845	0,609	3,531*	0,599	11,924	0,000
Samospoštovanje	2,919	0,595	2,988	0,695	3,077	0,722	0,626	0,536

Opomba: Post Hoc Tests (Tukey HSD Post Hoc Test)

* označuje povprečja s statistično značilnimi razlikami

Merska skala: (1) sploh se ne strinjam, (2) se strinjam, (3) delno se ne strinjam, delno se strinjam, (4) se strinjam, (5) popolnoma se strinjam

Legenda: n = število anketirancev, ki so posredovali izpolnjene vprašalnike, Mean = povprečna vrednost, SD = standardni odklon, F value = F vrednost, P = stopnja značilnosti

Statistično značilne razlike so najbolj izrazite med starostnima skupinama starejših in mladih, in sicer v zaznavanju pomena treh dejavnikov motivacije za učenje tujih jezikov: koristnosti, tuje kulture in samopodobe:

- Starejši *koristnosti* pripisujejo manjši pomen kot mladi in srednjeletniki. Tako je na petstopenjski lestvici pomen koristnosti pri starejših v povprečju za 0,35 stopnje (ocenjevalnega razreda) manjši kot pri mladih in za 0,23 stopnje manjši kot pri srednjeletnikih. Po pregledu razlik posameznih kazalnikov v indeksu je 82,7 odstotka starejših prepričanih, da znanje tujih jezikov prinaša boljše možnosti pri iskanju delovnega mesta. Enako menijo prav vsi (100 odstotkov) mladi in le 85,3 odstotka srednjeletnikov. V svoje prihodnje načrte to spretnost vključuje 67,3 odstotka starejših, 78,2 odstotka srednjeletnikov in 85 odstotka mladih. Prav tako je učenje jezika svojevrsten izziv za kar 92,3 odstotka starejših, 94,7 odstotka srednjeletnikov in 87,5 odstotka mladih.
- Statistično značilne razlike pri vlogi *tuje kulture* so le med starejšimi in mladimi. Starejši na petstopenjski lestvici tako tuji kulturi v povprečju pripisujejo za 0,33 stopnje manjši pomen kot mladi. Razlike so sicer opazne le pri kazalniku poslušanja tuje glasbe, saj le 75 odstotkov starejših rado posluša tujo glasbo, medtem ko je med mladimi takih kar 97,5 odstotka.
- Pri vlogi *samopodobe* zaznavamo največje statistično značilne razlike med vsemi starostnimi skupinami. V povprečju starejši samopodobi pripisujejo za 0,6 stopnje manjši pomen kot mladi in za 0,28 večji pomen kot srednjeletniki. Tako razlike pri posameznih kazalnikih v indeksu kažejo, da le 46,2 odstotka starejših znanje tujega jezika povezuje s svojimi prihodnjimi načrti (v primerjavi s 77,6 odstotka srednjeletnikov in kar 97,5 odstotka mladih) in svojo kariero (86,5 odstotka starejših, 76,5 odstotka srednjeletnikov in 87,5 odstotka mladih). Svoje domače delovno okolje je s tujino pripravljeno zamenjati samo 50 odstotkov starejših v primerjavi s 64,1 odstotka srednjeletnikov in kar 80 odstotkov mladih. Prav tako je o svojih govornih sposobnostih prepričanih le 51,9 odstotka starejših (to pa meni 67,6 odstotka srednjeletnikov in kar 80 odstotkov mladih). Pisno komuniciranje pa po njihovem lastnem mnenju ne povzroča težav 67,5 odstotka mladim, 60,6 odstotka srednjeletnikom in samo 44,2 odstotka starejšim.

Preglednica 3: Statistične razlike med starostnimi skupinami po opazovani sprememljivi dejavniki vpliva

		Mladi (od 15 do 25 let)	Srednjeletniki (od 25 do 49 let)	Starejši (nad 49 let)
Dejavnik vpliva	Opazovana sprememljivka			
Koristnost učenja	Znanje tujega jezika je pomembno zaradi boljših možnosti pri iskanju zaposlitve.	100,0 %	85,3 %	82,7 %
	Znanje tujega jezika je pomembno, ker ponuja nove izzive.	87,5 %	94,7 %	92,3 %
	Dogajanje v prihodnosti vključuje znanje tujega jezika.	85,0 %	78,2 %	67,3 %
Kultura tujega jezika	Poslušanje glasbe v tujem jeziku	97,5 %	82,3 %	75,0 %
	Spremljanje oddaj in programov v tujem jeziku	62,5 %	74,1 %	63,5 %
	Branje revij in časopisov v tujem jeziku	60,0 %	55,9 %	44,2 %
Samopodoba	Prihodnji načrti zahtevajo znanje tujega jezika.	97,5 %	77,6 %	46,2 %
	Sposobni so govoriti tuji jezik.	80,0 %	67,6 %	51,9 %
	Lahko bi živeli v tujini in nenehno komunicirali v tujem jeziku.	80,0 %	64,1 %	50,0 %
	Z mislimi na kariero je povezano obvezno znanje tujega jezika.	87,5 %	76,5 %	86,5 %
	Menijo, da znajo tekoče pisati e-sporočila.	67,5 %	60,6 %	44,2 %
Samospoštovanje	Učenje jezika pomembno in povezano z izobrazbo.	67,5 %	70,6 %	86,6 %
	Okolica pričakuje njihovo znanje tujega jezika.	40,0 %	43,5 %	44,2 %
	Učenje tujega jezika pomembno, ker pričakuje priznanje okolice.	25,0 %	27,6 %	26,9 %
	Tujega jezika se uči zaradi mnenj prijateljev.	10,0 %	8,2 %	15,3 %

Rezultati torej kažejo, da je prav *starost* tista spremenljivka, v odvisnosti od katere se pojavljajo največje razlike v dejavnih motivacije za učenje tujih jezikov. Z empirično analizo ugotavljamo nesporne razlike v motivih za učenje tujih jezikov med starejšimi (nad 49 let) in mladimi (od 15 do 25 let). Med opazovanimi dejavniki motivacije za odločitev za učenje tujih jezikov ima okolje pomembnejšo vlogo (sedanje in prihodnje koristi ter pomen tuje kulture) kot izzivi osebnega razvoja in kariere posameznika (samopodoba). Razlike med starimi in mladimi se kažejo pri naslednjih dejavnih motivacije za učenje tujih jezikov: koristnost učenja, kultura tujega jezika in samopodoba. Starejši samopodobi pripisujejo bistveno manjši pomen kot mladi, manjši pomen dajejo tudi koristnosti učenja in »kulturnemu pritisku«. Ugotovimo lahko, da so vzvodi (motivacijski dejavniki), ki starejše vodijo k učenju tujih jezikov, drugačni od tistih, ki vodijo mlade. Za kar 0,6 stopnje manjši pomen samopodobe pri starejših v primerjavi z mladimi na primer razkriva, da je potrebno in smiselno razmišljati o drugačnem pristopu privabljanja in spodbujanja delovno aktivnih starejših k učenju tujih jezikov.

SKLEPNA RAZMIŠLJANJA

Povzamemo lahko, da se dejavniki, ki vplivajo na motivacijo pri učenju tujih jezikov, glede na starost spreminjajo. Obvezno šolanje usmerja k učenju tujih jezikov ne glede na zanimanje ali potrebo posameznika, pa končanem izobraževanju pa so motivi za učenje tujih jezikov drugačni. Raziskava kaže, da so prav sedanje in prihodnje *koristi*, ki jih odrasli pričakujejo od osvojitve te spretnosti, najpomembnejši dejavnik motivacije za učenje tujih jezikov. Z vpisom v jezikovno izobraževanje, ki ga odrasli financirajo sami, tako večina anketiranih predvsem ponovno obnavlja ali dopolnjuje svoje znanje v gravitacijskem okolju svojih vsakodnevnih aktivnosti.

Trenutne družbene spremembe zahtevajo pridobitev znanja tujih jezikov, ki omogoča nemoteno delovanje na vseh področjih ne glede na starost. S podaljševanjem delovne dobe in hkrati potrebami družbe po čim večji uporabni vrednosti posameznika bo treba spremljati in opazovati predvsem motive delovno aktivnih starejših za učenje tujih jezikov. Čeprav s staranjem izgubljam del svojih fizičnih sposobnosti, tega ne bi smeli primerjati s pešanjem umskih sposobnosti, zato prav delovno aktivni starejši zagotovo potrebujejo več spodbude pri odločitvi za začetek učenja, saj se na podlagi raziskave nedvomno zavedajo koristi, ki jih prinaša to znanje.

Prilagajanje družbenih akterjev glede znanja tujih jezikov je odvisno od trenutnih potreb. Prav gotovo imajo najbolj jasna merila o potrebah po tovrstnih znanjih ravno podjetja. Ali lahko torej izhajamo le iz teh potreb po učenju glede na to, da so prav pričakovane koristi znanja jezikov v delovnem okolju tisti dejavnik, ki najbolj vpliva na začetek učenja tujih jezikov in motivacijo za to? V nadaljevanju izvajalcem jezikovnih izobraževanj predstavljamo več alternativnih možnosti. Z oblikovanjem primernega vprašalnika ob vpisu naj bi pridobili ključno informacijo o želenem cilju slušatelja, hkrati pa tudi o zgodovini pridobivanja te spretnosti. Za izvajalce jezikovnih izobraževanj bi bilo smiselno, da bi

diverzificirali ponudbo glede na razlike v motivih in glede na to, da se nakazuje večja potreba po jezikovnem izobraževanju delovno aktivnih starejših. Njihovi motivi so nekoliko drugačni kot pri mladih in srednjeletnikih in zato potrebujejo nekoliko več spodbude za začetek učenja in poudarjanje pomembnosti osvojitve te spretnosti na vseh področjih delovanja. Tako kot imamo podatke o raznih družbenih skupinah (na primer brezposelni), bi lahko informacije o trenutnem stanju tovrstnih izobraževanj, programov, znanj in hkrati potreb služile nadaljnji krepitvi človeškega kapitala tistim skupinam, ki te informacije potrebujejo. Morda bi tako lahko jezikovni izobraževalni centri (ob pomoči države) pripravili spodbudne programe o pomembnosti znanja tujih jezikov delovno aktivnih starejših, saj poleg računalniške pismenosti tudi jezikovna spretnost prinaša zgolj prednosti na vseh področjih delovanja. Prav tako tudi ne bi bilo odveč sodelovanje stroke in tržnih ponudnikov, tako da bi s strokovnimi priporočili in primeri dobre prakse jezikoslovcev bolj učinkovito pripomogli k čim hitrejšemu prilagajanju in usvajanju te spretnosti.

Možnost nadaljnjih raziskovanj motivacije za učenje tujih jezikov je odvisna predvsem od potreb trga. Z raziskovalnega vidika se zavedamo omejitev, ki izhajajo iz našega vzorca, in glede na to, da smo ugotovili nekatere povezave, bi veljalo raziskavo ponoviti ali razširiti na ustreznem vzorcu. Testi kažejo na razlike (starost), zato bi bilo smiselno poskrbeti, da bi bile v novem vzorcu starostne skupine slušateljev, z vidika vzorčenja, ustrezno zastopane. Ponudniki tovrstnih storitev pa naj bi sami s tržnimi raziskavami dovolj zgodaj zaznali spremembe potreb, katerim naj bi prilagajali svojo ponudbo tako glede različnih tujih jezikov kot želenih osvojenih jezikovnih spretnosti (branje, pisanje ...). Tudi delodajalci naj bi za nemoten potek procesov kot tudi svojo rast kot iskalci bodočih kadrov s tovrstnimi spretnostmi pravočasno zaznali tudi časovno komponento notranjih nadgradenj teh znanj svojih predvsem starejših zaposlenih. Vsekakor bi bilo treba širše popisati in tako pridobiti vpogled v ključne dejavnike, denimo z oblikovanjem primernega vprašalnika, ki bi služil zaznavanju trenutnih in prihodnjih potreb po znanju tujih jezikov in bi ga lahko tudi jezikovni izobraževalni centri upoštevali pri oblikovanju svoje ponudbe.

LITERATURA

- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: theory and applications*. London: Sage.
- Dörnyei, Z. (1994). Motivation and motivating in the Foreign Language Classroom. *Language teaching* 31(1), 117–135. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/1994-dornyei-mlj-a.pdf>.
- Dörnyei, Z. (1998). Motivation in second and foreign language learning. *The Modern Language Journal* 78(1), 273–284. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/1998-dornyei-lt.pdf>.
- Dörnyei, Z. (2006). Individual differences in second language acquisition. *AILA Review* 19, 42–68. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/2006-dornyei-aila.pdf>.
- Dörnyei, Z. (2009). Motivation and the vision of knowing a second language. V B. Beaven (ur.), *IATEFL 2008: Exeter conference selections* (str. 16–22). Canterbury: IATEFL. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/2009-dornyei-iatefl.pdf>.
- Dörnyei, Z. (2010). *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing*. London: Routledge. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/table-of-contents-3.pdf>.

- Findeisen, D. (1995). *Jezikovna vzgoja starejših odraslih na Univerzi za tretje življenjsko obdobje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gardner, R. C. (1985). *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. London: Edward Arnold. Pridobljeno s <http://publish.uwo.ca/~gardner/docs/SECONDLANGUAGE1985book.pdf>.
- Hirsch, D. (2003). *Crossroads after 50: Improving Choices in Work and Retirement*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Ilmarinen, J. (2005). *Towards a Longer Worklife!: Ageing and the Quality of Worklife in the European Union*. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, Ministry of Social Affairs and Health.
- Jelovac, D. in Rak, M. (2010). *Komuniciranje v medkulturnem okolju*. Ljubljana: Vega.
- Kohli, M. in Rein, M. (1991). The changing balance of work and retirement. V M. Kohli, M. Rein, A. M. Guillemard in H. van Gunsteren (ur.), *Time for Retirement. Comparative Studies of Early Exit from the Workforce* (str. 1–35). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kraigher, T. (2005). Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent. V E. Zver (ur.), *Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj*, 10/2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Malačič, J. (2003). *Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001–2036: naravna rast nasproti celotni rasti prebivalstva*. Pridobljeno s <http://www.stat.si/radenci/referat/MALACIC.doc>.
- Mandl, I., Dorr, A. in Oberholzner, T. (2006). *Age and Employment in the New Member States*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. (2002). Pridobljeno s http://www.ispesl.it/dsl/dsl_repository/Sch21PDF08Marzo06/Sch21com_2002_9_en.pdf.
- Sporočilo komisije svetu in evropskemu parlamentu. Dolgoročna vzdržnost javnih financ v EU*. (2006). Pridobljeno s <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0574:FIN:SL:HTML>.
- Širok, K. (2011). *Dejavniki in poti upokojevanja v Sloveniji: možnosti podaljševanja delovne aktivnosti*. Koper: Fakulteta za management.
- The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 member states on pensions, health care, longterm care, education and unemployment transfers (2004–2050)*. (2006). Pridobljeno s http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/eespecialreports_en.htm.
- The 2009 ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 member states (2008–2060): Joint report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG)*. (2009). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Tuš, J. (2013). *Nadaljnje izobraževanje, Slovenija, 2011/12 – končni podatki*. Pridobljeno s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5577.
- Ushioda, E. in Dörnyei, Z. (2012). Motivation. V S. M. Gass in A. Mackey (ur.), *The Routledge handbook of second language acquisition* (str. 396–409). New York: Routledge. Pridobljeno s <http://www.zoltandornyei.co.uk/uploads/2012-ushioda-dornyei-rhsla.pdf>.
- Vertot, N. (2007). *EUROPOP2007 »Konvergentni scenarij projekcij prebivalstva za države članice EU«*. Pridobljeno s http://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_22/Sos22_s860-2007.ppt.
- Working and Ageing: The Benefits of Investing in an Ageing Workforce*. (2012). Luxembourg: Publications Office.
- Žnidaršič, J. in Dimovski, V. (2009). Active Ageing on the Company Level: The Theory vs. the Day-to-Day Practice in Slovenia. *Economic and Business Review* 11(2), 137–158.